

RIAGG-HULP BIJ SEKSUELE MOEILIKHEDEN: DE STAND VAN ZAKEN^o

Jos Vroege*

Eind jaren '80 werd door het NISSO en het NcGv onderzoek gedaan naar de RIAGG-hulpverlening bij seksuele moeilijkheden. In dit artikel wordt nagegaan wat er bekend is over de nascholing op het gebied van de seksuologie die sindsdien heeft plaats gehad en over de structurele inbedding binnen de RIAGG's van de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden. Het aantal RIAGG-medewerkers dat lid is van de NVVS en dat is ingeschreven in het register van seksuologisch hulpverleners blijkt buitengewoon gering te zijn.

Eind jaren '80 werd door het Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO) en het Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid (NcGv) onderzoek gedaan naar de RIAGG-hulpverlening bij seksuele moeilijkheden. Uit dit onderzoek, dat werd uitgevoerd bij de RIAGG Westelijk Utrecht (RWU), bleek dat seksuele moeilijkheden bij één op de drie cliënten een belangrijk onderdeel vormen van de problematiek. Aan die problemen werd tijdens de behandeling vaak te weinig aandacht besteed. Dit hing enerzijds samen met een tekort aan scholing op het gebied van de seksuologie en anderzijds met de neiging van RIAGG-hulpverleners om niet gericht aan dit soort problemen te werken (Vroege, 1991).

In het onderzoeksrapport, dat aan alle RIAGG-directies werd toegestuurd, werd gepleit voor:

1. meer aandacht voor seksuele problemen tijdens intake, behandeling en intercollegiaal overleg,
2. extra scholing op het gebied van de seksuologie, en
3. een structurele inbedding van de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden binnen de RIAGG's.

Bij dit laatste werd gedacht aan het aanstellen van een aandachtsfunctionaris binnen iedere instelling, aan specialisatie van één van de medewerkers binnen ieder behandelteam in de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden en, in regio's waar gespecialiseerde instellingen ontbreken, eventueel zelfs aan de vorming van een specifiek seksuologisch team binnen de RIAGG (Vroege, 1991).

Om een beeld te krijgen van de wijze waarop er thans binnen de RIAGG's met seksuele moeilijkheden wordt omgegaan, zou het onderzoek dat eind jaren '80 werd uitgevoerd bij de RWU eigenlijk nog eens bij één of meer instellingen herhaald moeten worden. Het lijkt echter zinniger om bij de huidige 57 instellingen (Van der Wilt e.a., 1996) eerst eens na te gaan wat

* Drs J.A. Vroege, psycholoog, is als onderzoeker werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO) in Utrecht en bij de Vakgroep Psychiatrie van de Rijks Universiteit Leiden. Adres: NISSO, Oudenoord 182, 3512 EV Utrecht.

^o Geaccepteerd voor publicatie 1 april 1997.

er de afgelopen jaren is gebeurd aan nascholing op het gebied van de seksuologie en hoe het staat met de structurele inbedding binnen de RIAGG's van de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden¹.

De stand van zaken

Extra scholing

Over de maatregelen die in de afgelopen jaren door RIAGG's genomen zijn om de deskundigheid van hun medewerkers op seksuologisch gebied te vergroten, is slechts weinig bekend. Begin 1993 kon in het Maandblad Geestelijke volksgezondheid gemeld worden dat binnen de RWU een Werkgroep Seksuologie was opgericht en dat de Rutgers Stichting was gevraagd om, in overleg met deze werkgroep, een korte cursus te ontwikkelen ten behoeve van al die medewerkers die hadden aangegeven op korte termijn behoefte te hebben aan extra scholing op seksuologisch gebied (Vroege, 1993).

Onlangs deden Moors & Schraag (1996) verslag van een 'Inservice-cursus seksuologie' door de Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (NVVS) in samenwerking met de Afdeling Psychotherapie van de RIAGG-OZL. Deze cursus is geënt op de 'Basiscursus seksuologie' die sinds 1992 door de NVVS, in samenwerking met het Bureau Post Academisch Onderwijs Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen (PAOG) van de Erasmus Universiteit Rotterdam, wordt georganiseerd. Ook aan deze basiscursus wordt jaarlijks door enkele RIAGG-medewerkers deelgenomen (Schraag, persoonlijke mededeling).

Structurele inbedding

Wat de structurele inbedding binnen de RIAGG's van de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden betreft: na toezending van een recent, Engelstalig, artikel over het eerder genoemde RIAGG-onderzoek (Vroege, 1996) liet de RWU-directie weten dat men recentelijk een aandachtfunctionaris had aangesteld. Of er binnen andere RIAGG's ook dergelijke functionarissen werkzaam zijn, en in hoeverre RIAGG-medewerkers de mogelijkheid hebben gekregen om zich binnen hun behandelteam te ontwikkelen tot specifiek deskundige op het gebied van de seksuologie, is niet bekend.

In de tweede helft van de jaren '80 was er bij de RIAGG Maastricht al een 'Team voor Partnerrelatietherapie, Gezinstherapie en Seksuele Hulpverlening' binnen de Afdeling Psychotherapie (Roelofs, Februari 1987). Inmiddels is dat omgezet in een team 'Vrouwenhulpverlening, Relatietherapie en Seksuele Hulpverlening' binnen de Afdeling Psychosociale Hulpverlening. Binnen dit team wordt het overgrote deel van de tijd besteed aan hulpverlening bij seksuele moeilijkheden (Roelofs, persoonlijke mededeling). Bij de RIAGG Rijnmond Noord West blijkt men sinds kort te beschikken over een aparte 'Polikliniek Seksuologie'.

¹ In opdracht van het NISSO bereidt de auteur van dit artikel daarnaar onderzoek voor. Hij dankt drs Nel van Son-Schoones en dr Harry van de Wiel (NISSO) voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

Informatie van de NVVS

Leden

Is er over de nascholing en de structurele inbedding van de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden binnen de RIAGG's slechts weinig te zeggen, van de belangstelling van RIAGG-medewerkers voor de seksuologie is wel een indicatie te geven. Bron van informatie is de ledenlijst van Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (NVVS, 1996a).

In deze ledenlijst zijn op een totaal van 57 RIAGG's, 58 RIAGG-medewerkers terug te vinden. Deze medewerkers blijken niet gelijk over de RIAGG's verdeeld te zijn. Zo zijn er, naast één RIAGG (Maastricht) met zeven, één (OZL) met vijf, en één (Westelijk Utrecht) met vier NVVS-leden in het medewerkersbestand, drie RIAGG's met drie, acht met twee, 18 met één, en 25 met nul NVVS-leden onder de medewerkers.

Geregistreeerde seksuologisch hulpverleners

Informatiever dan het aantal RIAGG-medewerkers met belangstelling voor de seksuologie is het aantal medewerkers dat door de NVVS erkend is als seksuologisch hulpverlener. Hierover is informatie te vinden in de recent verschenen 'Gids geregistreeerde seksuologen NVVS 1996' (NVVS, 1996b).

In deze 'Gids' zijn in totaal 34 RIAGG-medewerkers terug te vinden. Ook zij blijken niet gelijk over de RIAGG's verdeeld te zijn. Zo zijn er, naast één RIAGG (Maastricht) met vijf, en één (Zuid/Nieuw West) met drie geregistreeerde seksuologisch hulpverleners in de gelederen, zeven RIAGG's met twee, 12 met één, en 36 met nul geregistreeerde seksuologisch hulpverleners onder de medewerkers.

Wie zijn deze 34 geregistreeerde seksuologisch hulpverleners? Uit bovengenoemde 'Gids' valt op te maken dat het hierbij gaat om 15 mannen en 19 vrouwen. In tabel 1 zien we dat maatschappelijk werkers (14 van de 34) en psychologen (10 van de 34) onder hen het best vertegenwoordigd zijn. Een overgrote meerderheid is ofwel psychotherapeut (20 van de 34) ofwel in opleiding tot psychotherapeut (8 van de 34). Twee van de geregistreeerde seksuologen hebben in België het 'Licentiaat seksuologie' behaald.

Tabel 1. De beroepsachtergrond van de 34 geregistreeerde seksuologisch hulpverleners die bij een RIAGG werkzaam zijn.

	psth	psth i.o.	anders	totaal
1 a Arts	1	-	-	1
b Psychiater	2	-	-	2
2 a Psycholoog	6	1	2	9
b Klinisch Psycholoog NIP	1	-	-	1
3 a Orthopedagoog	1	-	-	1
b Andragoog	1	1	1	3
c Gezondheidswetenschapper	-	1	-	1
d Socioloog/Lic.seks.	-	-	1	1
e Theoloog/Lic.seks.	1	-	-	1
4 a Maatschappelijk werker	2	2	-	4
b Maatschappelijk werker/VO	5	3	2	10
	20	8	6	34

psth = psychotherapeut, psth i.o. = in opleiding tot psychotherapeut, lic. seks. = licentiaat seksuologie

Informatie over de therapeutische achtergrond van waaruit deze hulpverleners werken, is te vinden in tabel 2. Bij 6 van de 34 geregistreerde seksuologisch hulpverleners blijkt geen informatie over de therapeutische achtergrond vermeld te zijn. Bij de anderen is het de systeemtherapeutische oriëntatie die het meest genoemd wordt. Daarna volgen een gedrags-therapeutische en een psychodynamische achtergrond.

Tabel 2. De therapeutische oriëntatie van de 34 geregistreerde seksuologisch hulpverleners die bij een RIAGG werkzaam zijn (meer dan één antwoord mogelijk).

	psth	psth i.o.	anders	totaal
Psychodynamische therapie	7	2	-	9
Rogeriaanse therapie	3	2	-	5
Gedragstherapie	8	2	-	10
PR-/gezins-/systeemtherapie	9	3	-	12
Groepstherapie	2	-	-	2
Hypnotherapie	1	2	1	4
Vrouwenhulpverlening	1	-	-	1
Lichaamsgerichte therapie	-	1	1	2
Wel informatie	19	7	2	28
Geen informatie	1	1	4	6
	20	8	6	34

psth = psychotherapeut, i.o. = in opleiding tot psychotherapeut, PR = partner relatie

Behalve over de therapeutische achtergrond van de behandelaars is in de 'Gids geregistreerde seksuologen NVVS 1996' ook informatie beschikbaar over het soort seksuele problemen waarin men gespecialiseerd is. In tabel 3 zien we echter dat slechts 16 van de 34 geregistreerde seksuologisch hulpverleners hierover iets hebben gemeld. Opvallend is dat op één na al deze hulpverleners gespecialiseerd zijn in het behandelen van slachtoffers van seksueel geweld. Andere seksuele problemen worden slecht sporadisch genoemd.

Discussie

Over de maatregelen die binnen de RIAGG's genomen zijn om de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden te verbeteren, en over de structurele inbedding van deze vorm van hulpverlening binnen de RIAGG's, is nauwelijks iets bekend. Op basis van gegevens van de NVVS valt echter wel iets te zeggen over het aantal RIAGG-medewerkers met belangstelling voor de seksuologie, en het aantal dat door de NVVS erkend is als seksuologisch hulpverlener.

Beide aantallen blijken tegen te vallen. Zo zijn slechts 58 RIAGG-medewerkers lid van de NVVS: een gemiddelde van één per RIAGG. Van hen zijn er 34 geregistreerd als seksuologisch hulpverlener*. Zowel de NVVS-leden als de geregistreerde seksuologen blijken bo-

* Ter gedachtenbepaling: bij de huidige 57 RIAGG's werken iets meer dan 3700 hulpverleners (fulltime equivalenten) (Van der Wilt e.a., 1996).

vendien ongelijk over de RIAGG's verdeeld te zijn. Zo zijn er 25 RIAGG's (44%) met geen enkel NVVS-lid en 36 RIAGG's (63%) met geen enkele geregistreerde seksuologisch hulpverlener in de gelederen.

Opvallend is dat de geregistreerde seksuologen binnen de RIAGG's die in bovengenoemde 'Gids' kenbaar maken welke seksuele problemen behoren tot hun aandachtsgebied, vrijwel allemaal gespecialiseerd zijn in het behandelen van slachtoffers van seksueel geweld. Andere seksuele problemen worden slechts sporadisch genoemd. Het is dan ook de vraag in hoeverre deze hulpverleners in staat zijn om ook die seksuele problemen op adequate wijze te behandelen.

Tabel 3. De seksuele problemen waarin de 34 geregistreerde seksuologisch hulpverleners werkzaam bij een RIAGG gespecialiseerd zijn (meer dan één antwoord mogelijk).

	psth	psth i.o.	anders	totaal
Seksuele dysfuncties/med.seks.	2	-	-	2
Parafilieën	1	-	-	1
Genderidentiteitsproblemen	-	-	-	-
(Slachtoffers) seksueel geweld	7	4	4	15
Daders seksueel geweld	1	-	1	2
Problemen homoseksuelen	2	-	-	2
Wel informatie	8	4	4	16
Geen informatie	12	4	2	18
	20	8	6	34

psth = psychotherapeut, psth i.o. = in opleiding tot psychotherapeut, med.seks. = medische seksuologie

Afgaande op de bovengenoemde cijfers lijkt er alleen in Maastricht sprake te zijn van een structurele inbedding van de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden binnen de RIAGG. Binnen deze instelling beschikt men over een specifiek seksuologisch team en heeft men 5 geregistreerde seksuologisch hulpverleners in de gelederen. Behalve slachtoffers van seksueel geweld behandelt men hier bovendien ook cliënten met seksuele dysfuncties en parafilieën.

Of ook andere RIAGG's bereid zijn om voor de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden een dergelijke plaats in te ruimen, hangt uiteraard af van hun visie op de taken van de RIAGG. In onderzoek naar de stand van zaken met betrekking tot de hulpverlening bij seksuele moeilijkheden binnen de RIAGG's, zal daarom in ieder geval geïnformeerd moeten worden in hoeverre RIAGG-directies de hulpverlening bij verschillende soorten seksuele moeilijkheden als onderdeel van hun taak beschouwen.

In reactie op de nieuwe kerntaken van de Rutgers Stichting (VOG-Advies, 1992) stelde de NVAGG dat het bij 'hulpverlening bij psychische problematiek waarbij ook seksuele problematiek een rol speelt' in principe gaat om een RIAGG-taak; 'specifieke seksuologische hulpverlening' bij cliënten 'waarbij psychische problematiek niet dominant is' zou echter niet tot het takenpakket van de RIAGG's gerekend moeten worden ("Rutgers Stichting", 1992).

Al eerder gaf ik aan dat het onduidelijk is wat men hiermee eigenlijk probeert te zeggen. Is het alleen de hulpverlening bij seksuele problemen met een (overwegend) lichamelijke oorzaak die buiten het takenpakket van de RIAGG's valt, of ook de specifiek seksuologische hulpverlening bij cliënten waarbij andere psychische problematiek niet dominant is (Vroege, 1993)?

Dat laatste is eigenlijk niet te verdedigen. Specifiek seksuologische instellingen als de Rutgers Stichting zijn, in tegenstelling tot de RIAGG's, immers niet in iedere regio vertegenwoordigd, en hebben bovendien een uiterst beperkte behandelcapaciteit*. Afwijzing van specifiek seksuologische hulpverlening bij cliënten waarbij andere psychische problematiek niet dominant is, gaat daarnaast in tegen het beleid van het Ministerie van VWS dat erop gericht is om de seksuologische hulpverlening een geïntegreerd onderdeel te laten zijn van de reguliere hulpverlening, ook binnen de RIAGG.

Summary

The treatment of sexual difficulties in a regional institute for ambulatory mental health care: state of the art

At the end of the 1980s the Netherlands Institute of Social Sexological Research and the Netherlands Institute of Mental Health carried out a study on the treatment of sexual difficulties in a regional institute for ambulatory mental health care (RIAGG). The present article reports on what is known about further education in the field of sexology and on measures taken to give the treatment of sexual difficulties its own place within the RIAGG's. Few members of the RIAGG staff appear to be a member of the Netherlands Society for Sexology and to be registered as "sex therapist".

Literatuur

- Jacobs, C. en R. Bijl. (1991). *GGZ in getallen 1991. Kwantitatief overzicht van de geestelijke gezondheidszorg: Instellingen, zorgcircuits, trends 1980-2000*. Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid, Utrecht.
- Moors, J. en J. Schraag (1996). Inservice-cursus seksuologie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 51: 416-422.
- Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (1996a). *Ledenlijst 1996. Bestuurssamenstelling*. Auteur, Den Haag.
- Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (1996b). *Gids geregistreerde seksuologen NVVS 1996*. Auteur/Eburon, Utrecht/Delft.
- Roelofs, G.T. (1987). *De ongemakkelijke seksuologische hulpverlening*. Voordracht op de studiedag ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de werkgroep SIR, Maastricht.
- Rutgers Stichting (1991). *Verslag over de jaren 1986-1990*. Auteur, Den Haag.
- "Rutgers Stichting" (1992). *GGZ-Gazet*, 19(9): 5.
- VOG-Advies (1992). *Kerntaken Rutgers Stichting nieuwe stijl. Eindversie*. Auteur, Rijswijk.
- Vroege, J.A. (1991). *Hulpverlening bij problemen op het gebied van de seksualiteit door de RIAGG*. Eburon, Delft.
- Vroege, J.A. (1993). RIAGG-hulp bij seksuele moeilijkheden. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 48: 247-258.
- Vroege, J.A. (1996). The treatment of sexual difficulties in a regional institute for ambulatory mental health care. *Sexual and Marital Therapy*, 11: 47-54.
- Wilt, H. van der, A. van Gelderen, M. Geurtsen-Breukhoven en A. Riepema (Red.) (1996). *Gids geestelijke gezondheidszorg 1996-97*. Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid/Bohn Stafleu Van Loghum, Utrecht/Houten.

* In de tweede helft van jaren '80 waren er jaarlijks ongeveer 1600 cliënteenheden in behandeling bij de seksuologische teams van de Rutgers Stichting (Rutgers Stichting, 1991). Het aantal cliënten dat in behandeling was van de RIAGG's steeg in deze periode tot ongeveer 400.000 per jaar (Jacobs & Bijl, 1991); bij één derde van die cliënten vormen seksuele moeilijkheden een belangrijk onderdeel van de problematiek (Vroege, 1991).